

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi

Dünyada geosiyasi müstəvidə kəskinləşən ziddiyyətlər planet üçün getdikcə ciddi prpblemə çevrilən iqlim dəyişikliyi məsələsini arxa plana atıb. Lakin ekspertlər iqlimlə bağlı məsələyə, əslində, daha çox diqqət edilməsinin zəruriliyini ön plana çəkirlər. Hesab edilir ki, bu məsələ artıq bütün bəşəriyyət üçün ciddi təhlükə mənbəyinə çevrilir.

Iqlimlə bağlı meydana çıxan problemlərin mənfə fəsadları ən müxtəlif sahələr üzrə özünü qabarıq büruzə verir. Məsələn, iqlim dəyişikliyi bütün dünyada insanların sağlamlığı üçün getdikcə daha ciddi fəsadlar törədir. "Lancet" tibb jurnalında dərc olunan "Geri sayma" adlı illik hesabatın müəllifləri onlarla beynəlxalq təşkilatın, o cümlədən Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının tədqiqatlarının nəticələrini birləşdirib belə qənaətə gəliblər.

Iqlim dəyişikliyi artıq bəzi ölkələrə dağıdıcı təsir göstərir

Hesabatdan məlum oldu ki, istidən indi getdikcə daha çox insan ölür. Bu fonda BMT-nin baş katibi Antonio Quterreş son vaxtlar iqlim problemlərinin həllini sonraya təxirə salmaq tendensiyası olduğunu etiraf edib və mövzunun hazırkı beynəlxalq gündəliyə qaytarılmasını istəyib. Quterreşin sözlərinə görə, dünyanın qalıq yanacaqlardan asılılığı çoxdan nəzarətdən çıxıb: "Biz həqiqəti söyləməliyik. Həqiqət budur ki, iqlim dəyişikliyi artıq bəzi ölkələrə dağıdıcı təsir göstərir". Melburn Universitetinin professoru Ketrin Bouen de vəziyyətin mürəkkəb olduğunu qeyd edir: "Dünyanın hər bir ölkəsində hökumətlər və şirkətlər insanların sağlamlığı və rifahı bahasına qalıq yanacaqların yandırılmasını prioritetləşdirməkdə davam edir. Və həqiqətən təcili tədbirlər görməliyik. Belə tədbirlər görən ölkələr olsa da, onların sayı azdır". Yell Universitetinin Iqlim Dəyişikliyi və Sağlamlıq Mərkəzinin eksperti, hesabatın həmmüəllifi Codi Şerman bildirib ki, həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələr hərəkətə keçməlidir: "Iqlim dəyişikliyindən ən çox əziyyət çəkən ölkələr isə nəticələrin öhdəsindən gəlməyə ən az hazırdırlar. Atmosferə ən çox tullantılar buraxan zəngin ölkələr və resursları olmayan kasıb ölkələr var". Hesabatda deyilir ki, bütün dünyada insanların sağlamlığı qalıq yanacaqların yanmasının təfərrüatlarının mərhəmətinə qalib. Bildirilir ki, 2020-ci ildə 4,7 milyon insan havanın çirklənməsi nəticəsində dünyasını dəyişib. Üstəlik, 1,3 milyon ölüm birbaşa qalıq yanacaqların yandırılması ilə bağlıdır. Ötən il bu gəstəricilər daha da artıb və bu ilin yekununda da rəqəmlər yüksək olacaq.

Yaranmış vəziyyətdə ən böyük problemlərdən biri ərzaq təhlükəsizliyidir. "Lancet"-in təhlili göstərir ki, hazırda 1981-2010-cu illər ilə müqayisədə daha 100 milyon insan kəskin ərzaq çatışmazlığı ilə üzləşir. Səbəb iqlim dəyişikliyinə ərzaq istehsalına mənfə təsiridir. Şiddətli quraqlıqdan təsirlənən torpaq sahəsi son yarım əsrdə demək olar ki, üçdə bir həcmdə artıb, yüz milyonlarla insan əkinçilik edə bilmir və susuzluqdan ölmək riski ilə üzləşiblər. London İqtisadiyyat Məktəbinin "Grantham" Tədqiqat İnstitutunun direktoru və hesabatın aparıcı müəllifi Elizabeth Robinson qeyd edir: "Iqlim dəyişikliyi artıq qida təhlükəsizliyinə mənfə təsir göstərir. Temperaturun daha da artması, ekstremal hava hadisələrinin tezliyi və intensivliyi, karbon dioksid konsentrasiyası insanların üçün qidanın mövcudluğuna və çıxışına daha çox təzyiq göstərir". Baş verənlər Misirin Şərm əl-Şeyx şəhərində keçirilən Iqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının 27-ci Tərəflər Konfransında da əsas diqqət mərkəzində olub. Burada Azərbaycanın iqlim dəyişmələrinə qarşı mübarizəsi xüsusi diqqət mərkəzində yer alıb və təqdir edilib. Tədbirdə çıxış edən ekologiya və təbii sərvətlər nazirinin müavini Firdovsi Əliyev iqlim sisteminə təsirlərin azaldılması sahəsində Azərbaycanın qlobal səylərə töhfəsi haqqında məlumatlar verib. O, "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" adlanan yeni strategiyada istilik effekti yaradan qaz emissiyalarının azaldılması məsələsinin xüsusi qeyd olunduğunu diqqətə çatdırıb. Həmin fəaliyyətlərin icrası iqlim dəyişmələri üzrə beynəlxalq təşəbbüslərlə tam uzlaşır və beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə, hədəflərə nail olunmasına bilavasitə töhfə verir. Azərbaycanın enerji sisteminin qoyuluş gücündə bərpa olunan enerji mənbələrinin xüsusi çəkisinin 2030-cu ilə qədər hazırkı 17 faizdən 30 faizə çatdırılması, o cümlədən enerji səmərəliliyinin artırılması, aztullantılı nəqliyyata keçid və sənaye sektorunda aşağı karbonlu təmiz texnologiyaların tətbiqi, meşələrin və yaşıllıq sahələrinin çoxaldılması və digər əhəmiyyətli mitiqasiya fəaliyyətlərimizin növbəti illərdə daha da intensivləşdiriləcəyi haqqında məlumat verilib. Kon-

Azərbaycan iqlim dəyişikliyi ilə mübarizəyə ən çox töhfələr verən ölkələr sırasındadır

frans iştirakçılarının diqqətinə Azərbaycan ərazilərində 30 illik işğal dövründə Ermənistan tərəfindən törədilən dağıntıların və ekosidin tam miqyası barədə faktlar çatdırılıb. Eyni zamanda, hazırda işğaldan azad edilmiş ərazilərdə genişmiqyaslı postkonflikt reabilitasiya, bərpa işlərinin həyata keçirilməsi, ərazilərin iqlimə dost, ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyalara əsaslanaraq bərpası, "ağillı" və "yaşıl" yaşayış məntəqələrinin əsas prioritetlərimiz olduğu haqqında məlumat verilib. Həmin yaşayış məntəqələrinin tətbiqi ilə işğaldan azad edilmiş ərazilərin 2050-ci ilədək "netto sıfır emissiya" zonasına çevrilməsinə zəmin yaradılması qeyd olunub. Qeyd edək ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə 2050-ci ilədək "netto sıfır emissiya" zonasının yaradılması ölkəmizin qlobal dekarbonizasiya səylərinə töhfəsi olacaq.

Qlobal istixana qazlarının konsentrasiyası artmaqda davam edir

Onu da qeyd edək ki, iqlim dəyişikliyi fonunda qlobal istiləşmə daha çox diqqət mərkəzindədir. Bunun ümdə səbəblərindən biri havaya atılan zərərli qazların həcmidir. İqlimşünaslar havaya atılan zərərli qazların həcmünün mövcud səviyyədə qalacağı və ya artacağı halda Yer kürəsində temperaturun daha 1,5 dərəcə yüksələcəyini proqnozlaşdırırlar. Burada xatırladaq ki, 2015-ci ilin dekabrında qlobal istiləşmə ilə mübarizə üzrə imzalanmış Paris sənədi orta illik temperatur artımını hazırkı səviyyədə saxlamaq üçün yaxın onilliklər ərzində havaya atılan karbon qazının səviyyəsini azaltmağı öhdələrinə götürüb. Bundan əlavə, sazişdə iştirak edən ölkələr atmo-

sferdən karbon qazını aktiv şəkildə udan meşələrin və digər təbii ekoloji sistemlərin sürətli bərpası üçün planlar hazırlayıb. Lakin bu tədbirlər iqlim məsələsinin həlli üçün bəs etmir. Çünki havadakı istixana effekti yaradan qazların səviyyəsi sürətlə artır.

Qlobal istixana qazlarının konsentrasiyası artmaqda davam edir və qalıq yanacaqba bağlı emissiyalar artıq koronavirus pandemiyasından əvvəlki səviyyələri aşır. Demografiya professoru Raya Muttarak diqqətə istixana qazı emissiyalarının digər məsələlərlə yanaşı, əhalinin gəlir səviyyəsi ilə də əlaqəli olduğuna diqqət çəkir: "Xalis sərvət baxımından insanların ən zəngin 10%-i əslində atmosfərə atılan istixana qazlarının 50%-nə cavabdehdir. Planetdə cəmi 770 milyon belə insan var. Eyni zamanda, bəşəriyyətin ən yoxsul hissəsi təxminən dörd milyarddır, onlar atmosfərə yalnız 12% istixana qazları buraxır". İnsan fəaliyyəti ilə iqlim dəyişikliyi arasında əlaqə çoxdan sübut edilib. Əhali artımının ətraf mühitə təsiri zamanla nə qədər çox olacağını düşünürük ki, iqlim dəyişikliyi və hər şeydən əvvəl qlobal istiləşmə insan fəaliyyəti və davranışından təsirlənir. İstixana qazları emissiyasına gəldikdə, bəzi ölkələr digərlərindən daha çox məsuliyyət daşıyırlar. İqlim dəyişikliyindən ilk əziyyət çəkən az inkişaf etmiş ölkələrdir. Onların maliyyə imkanları sel, quraqlıq və digər təbii fəlakətlərin nəticələrinin öhdəsindən müstəqil şəkildə gəlməyə imkan vermir. Hökumətlərarası Ekspertlər Şurası 2050-ci ilə qədər dünya əhalisinin təxminən 3%-nin iqlim dəyişikliyi səbəbindən evlərini tərk etmək məcburiyyətində qalacağını proqnozlaşdırır.

Azərbaycan da buna qarşı mübarizə aparılmasını vacib hesab edir. Burada bir daha xatırladaq ki, cari ilin noyabrın 11-də Səmərqənd şəhərində "Ümumi evimiz olan Dünya üçün Sıfır Tullantı üzrə Qlobal Öhdəliyə dair Bəyannamə" imzalanıb. Türkiyənin təşəbbüsü ilə hazırlanan Bəyannaməni Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyeva, Özbəkistanın birinci xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva, Macarıstanın baş nazirinin xanımı Aniko Levai imzalayıb.

Bəyannamədə Paris Sazişindəki və Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin 2030-cu il Gündəliyindəki hədəflərə nail olunması istiqamətində tükənən ehtiyatların səmərəli istifadəsinin təşviqi və təkrar istifadəsi, eləcə də tullantıların yaranmasının təkrar emal vasitəsilə azaldılması zərurəti qeyd edilir. Həmçinin tullantıların dayanıqlı idarə olunması ilə resursların səmərəliliyi və iqlim dəyişikliyi arasında güclü əlaqənin olduğu qəbul edilir. Bəyannamədə tullantıların dayanıqlı idarə olunması strategiyasının həyata keçirilməsinə sadıqlıq ifadə olunur. Sənədə görə, dünyada sıfır tullantı yaşayışının təbliği olunacağı və qabaqcıl təcrübələrin paylaşılacağı vəd edilir. Bəyannamədə BMT-yə üzv dövlətlərə, vətəndaş cəmiyyətlərinə, özəl sektora və mediaya strategiya və yaşayışları dairəvi iqtisadiyyata keçidin sürətləndirilməsinə, tullantıların iqlim dəyişikliyinə təsirlərinin azaldılmasına uyğunlaşdırmağa dair çağırış edilir. Azərbaycan özü bu istiqamətdə artıq müvafiq addımlar atır.

Tahir TAĞIYEV

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur.